नाव- वैभव चरणदास राठोड
इयत्ता- ११ वी 'ब'
कॉलेजचे नाव- श्री. बाबुभाई पोद्दार ज्युनिअर कॉलेज, कॉमर्स

स्वातंत्र्य लढ्यात आदिवासी उठावाची भूमिका

भारतीय आदिवासी समुदायांनी १८ व्या आणि १९ व्या शतकात भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्यात महत्त्वपुर्ण भुमिका बजावली. ब्रिटिश वसाहतींच्या नियंत्रणातून भारताच्या स्वातंत्र्याच्या लढ्यात विविध चळवळी आणि पुढाकार एकत्रितपणे आयोजित केले गेले. आदिवासी चळवळींचा उद्रेक अधूनमधून होत होता परंतु १९४७ ला ब्रिटिश औपनिवेशिक नियंत्रणापासुन स्वातंत्र्य मिळविण्यात त्यांची महत्त्वपुर्ण भुमिका होती.

"आदिवासी लोक नेहमीच भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्याचा कणा राहिले आहेत. त्यांनी अत्याचार आणि अन्यायाविरुद्ध शौर्याने लढा दिला आणि आजही ते करत आहेत."

वरील म्हणा आदिवासी स्वातंत्र्य योद्ध्यांनी सिद्ध केली आहे ज्यांनी भारतातील विविध आदिवासी समुदाय म्हणुन त्यांच्या अधिकारांसाठी लढा दिला आणि त्यांच्या प्रदेशात प्रदेशात ब्रिटिशांच्या क्रूर आक्रमणाविरुद्ध उठले. इथून राहणाऱ्या आदिवासी किंवा आदिवासी लोकांसाठी भारत सुप्रसिद्ध आहे. "आदिवासी" हे नाव सुचित करते की ते मुळ निवासस्थान असलेले, देशातील पहिले किंवा मुळ रहिवासी होते. ब्रिटिशांनी त्यांना त्यांच्या जमिनी आणि जंगलावरील त्यांच्या हक्कापासुन वंचित ठेवण्यास सुरुवात केली तेव्हा भारतातील विविध प्रदेशांमध्ये आदिवासी उठाव म्हणुन संबोधले जाते, भारताच्या मोठ्या विजय युद्धाचा एक महत्त्वाचा भाग होता.

realme 12 Pro+ 5G
24mm f/1.8 1/33s ISO640

आदिवासी उठावांची कारणे :

1) जमीन आणि जंगलावरील हक्क ब्रिटिशांच्या जंगल कायद्यांमुळे आदिवासींची जमीन आणि जंगल यांच्या वरील हक्क हिरावून घेण्यात आले. त्यांना जीवनमानावर गंभीर परिणाम झाला.

2) शोषण आणि अत्याचार आदिवासींना सावकारांकडून कर्जासाठी शोषले जात होते. त्यांच्या परंपरा आणि संस्कृतीवरही ब्रिटिशांनी अतिक्रमण केले.

3) स्वातंत्र्य आणि स्वराज्य सर्व भारतीयांप्रमाणे आदिवासीही स्वातंत्र्य आणि स्वराज्याची स्वप्ने पाहत होते.

4) सशस्त्र लढा आदिवासींनी ब्रिटिश सैन्याविरुद्ध सशस्त्र लढे उभारले व त्यांना सामोरे गेले.

5) स्थानिक स्वरुप बहुतेक उठाव स्थानिक रुपाचे होते.

6) परंपरागत शस्त्रांचा वापर आदिवासी आपल्या पारंपारिक शस्त्रांचा वापर करुन लढत होते.

7) जंगलाचा फायदा जंगल हा आदिवासींच्या लढ्यातील एक महत्वाचा घटक होता. ते जंगलाचा वापर करुन ब्रिटिशांना चकमा देत असत. स्वातंत्र्य संग्रामाला दिलेले योगदान पुर्ण केले होते.

8) राष्ट्रीय चळवळीला चालना आदिवासी उठावांमुळे राष्ट्रीय चळवळीला मोठी चालना मिळाली.

realme 12 Pro+ 5G 24mm f/1.8 1/33s ISO800

PAGE NO
DATE / /

9) ब्रिटिशांना धक्का आदीवासी उठावांमुळे ब्रिटिशांना मोठा धक्का बसला.

10) स्वातंत्र्याची तीव्रता वाढली. आदिवासींच्या बलिदानांमुळे स्वातंत्र्य लढ्याची तीव्रता वाढली.

11) या उठावांमुळे आदिवासी समाजात एकता निर्माण झाली.

महत्त्वपूर्ण आदिवासी नेते :

(1) बिरसा मुंडा : झारखंडमधील मुंडा जमातीचे नेते. त्यांनी ब्रिटिशांविरुद्ध मोठा उठाव केला.

(2) तना भगत : इथे बिहारमधील संथाल जमातीचे नेते. त्यांनी ब्रिटिशांविरुद्ध मोठा उठाव पुकारले.

(3) गोविंद गोंड : मध्य प्रदेशातील गोंड जमातीचे नेते. त्यांनी ब्रिटिशांच्या शोषणाविरुद्ध लढा दिला.

निष्कर्ष : भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्यात आदिवासींचे योगदान अविस्मरणीय आहे. त्यांच्या या बलिदानामुळेच आज आपण स्वतंत्र भारतात श्वास घेत आहोत. त्यांच्या या योगदानाला आपण कधीही विसरू शकत नाही.

realme 12 Pro+ 5G 24mm f/1.8 1/33s ISO800

संथाल विद्रोह हा शाट संथाल 'हुल' किंवा 'उद्रोह' म्हणून ओळखला जाणारा ब्रिटिश भारतातील सर्व आदिवासी विद्रोहांपैकी सर्वात लक्षणीय होता. १८५५ मध्ये झारखंडच्या भोगनाडीह गावात संथाल चळवळ झाली. हे बंड प्रामुख्याने त्या काळातील जमीनदारांविरुद्ध झाले. बंगालच्या कायमस्वरूपी सेटलमेंट अंतर्गत आदिवासींना त्यांच्या शतकानुशतके शेती केलेली जमीनी जमिनदारांच्या ताब्यात द्याव्या लागल्या. या जमिनदारांनी भाडे जास्त वाढवले. ही चळवळ ईस्ट इंडिया कंपनीच्या विरोधात झाली. या जमीनदारांनी या आंदोलनाचे प्रमुख नेते कान्हो मुर्मू, सिद्धू मुर्मू आणि भैरव मुर्मू हे होते. 10000 हुन अधिक संथाले एकत्र आले आणि त्यांनी ब्रिटिश बाहेरच्या लोकांविरुद्ध सशस्त्र बंड सुरु केले.

भिल्ल बंड (1822-1857)

शेवाराम हा 1820 च्या सुमारास भिल्लांच्या बंडाचा नेता होता. भिल्ल ही पश्चिम घाटात वस्ती करणारी जमात होती. 1817-1819 दरम्यान, ब्रिटिश कंपनीने खान्देशावर कब्जा केला. महाराष्ट्रात घुसखोरीविरुद्ध बंड करणाऱ्या आदिवासी भिल्लांना चिडवले. भिल्लांनी पेशवा बाजीराव द्वितीय यांनी इंग्रजांविरुद्ध भडकावली होती. परंतु ब्रिटिश सैन्याने बंड निर्दयीपणे चिरडले.

खोंड उठाव (1837-1856)

भौगोलिक रचनेमुळे ब्रिटिशांच्या आक्रमणापुर्वी ते पुर्णपणे स्वतंत्र होते. 1837 आणि 1856 च्या दरम्यान खोंडांनी वनसंपत्तीचा गैरवापर केल्याबद्दल ब्रिटिशांविरुद्ध

लढा दिला, ज्याचे नेतृत्व चक्र बिसोई ज्यांना "तरुण राजा" म्हणूनही ओळखले जात असे. इंग्रजांनी मारिया व्यवस्था बंद केल्यावर त्यांच्या विरुद्ध युद्धात उठाव झाला.

मुंडा बंड (1899-1900)

मुंडा बंड हे लहान नागपूर प्रदेशात झालेल्या सर्वात लक्षणीय बंडांपैकी एक होते. बिरसा मुंडा यांनी त्यांच्या अनुयायांना ब्रिटिशांना खुले आव्हान दिले आणि त्यांनी दिले वेळेवर न भरण्यास भाग पाडले. डिसेंबर 1899 मध्ये त्यांनी जमीनदारांची घरे आणि चर्च जाळले आणि त्यांची मालमत्ता लुटली. बिरसा मुंडा यांना 1900 मध्ये तुरुंगात टाकण्यात आले होते. व वयाच्या 25 व्या वर्षी कॉलरामुळे तुरुंगात त्यांचा मृत्यू झाला.

भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्यात सर्वसामान्य जनतेबरोबरच आदिवासी समाजानेही महत्त्वपूर्ण योगदान दिले. ब्रिटिशांच्या शोषण आणि अत्याचाराविरुद्ध आदिवासींनी सशस्त्र लढे उभारले. त्यांच्या या बलीदानाची कथा अनेकदा इतिहासात दबून गेली आहे. या प्रकल्पातून आपण आदिवासींचे उठावांचे कारणे, त्यांचे स्वरुप आणि स्वातंत्र्य संग्रामाला दिलेले योगदान याचा सखोल अभ्यास करणार आहोत.